

vlády, nebo jako marnotratný syn, který se odtrhne od svého otce, aby se po trpkých životních zkušenostech vrátil do otcovské náruče, nebo jako Ježíš Kristus, který se vzbouří proti Zákonu svého Otce, ne však proto, aby jej zrušil, nýbrž aby jej vzal z rukou zákoníků a farizejů a naplnil jej.

R.S.

O TOTALITNÍM MYŠLENÍ

P.Ricoeurovi,
jemuž vděčím za podnět
k této úvaze.

Pro totalismus je charakteristické zejména to, že k nastolení a udržení své vlády používá - v rozsahu dříve nevídaném - "zbraní ideologických". Mluví-li naše oficiální propaganda o kultuře jako o "ideové zbraní" komunistické strany, není to vlastně žádná gráze: specifikum totalismu spočívá právě v tom, že svých cílů nedosahuje zdaleka pouhým fyzickým terorem (což dokáže kdejaká diktatura), nýbrž vyváženou kombinací teroru fyzického a psychického, přičemž tento je z dlouhodobého hlediska důležitější než onen. Jinými slovy: totalismus vychází z poznání, že jen tehdy může trvale udržet své panství a zajistit si poslušnost svých "subjektů", podaří-li se mu podmanit si duši člověka. Usiluje o to pomocí speciálně uzpůsobené ideologie, kterou podává dokonale vypracovanou technikou monopolizované propagandy. Leč to je téma příliš široké, než by abychom je nyní mohli - byť v hrubých rysech - celé obsáhnout. Přejdeme raději ihned k otázce, kterou se chceme zvláště zabývat. Je zřejmé, že totalitním ideologiím odpovídá určitý způsob myšlení, z něhož na jedné straně samy vyrůstají a v němž pak na druhé straně nacházejí prostředí příznivé jejich masovému rozšíření. Jedině takto si můžeme vysvětlit mnohé překvapující podobnosti, s nimiž se setkáváme u totalitních ideologií obsahově veskrze rozdílných; srobnáme-li oficiální propagandu z protektorátu a ze současnosti, žasneme nad tím, jak blízké si jsou - při vší obsahové různosti - svými myšlenkovými postupy, terminologií, slovními obraty, svými obrazy a symboly; leckdy máme dojem, jako by to psali titíž lidé. O různých věcech se tu píše stejným jazykem; a příbuznost výrazu je v tomto případě závěznější než různost obsahu: jde tu o stejný způsob myšlení. Nuže, tento způsob myšlení budeme nazývat "totalitním myšlením".

Totalismus jako společensko-politický jev se v dějinách vynořil vlastně až poměrně nedávno: totalitní hnutí, resp. totalitní stát je smutnou "vymožeností" 20. století. "Totalitní myšlení", jak je zde pojímáme, je naproti tomu jev mnohem starší, ba řekli bychom, že se v něm uplatňuje jakýsi odvěký sklon lidského ducha. Historicky se projevuje v různých dobách a rozmanitými formami; v tomto smyslu bychom "totalitní" prvky našli u mnoha slavných filozofů minulosti. Snad se takovýmto užitím daného přívlastku dopouštíme, formálně vzato, jistého anachronismu, zdá se však, že menší pojmoslovné "násilí" může být v tomto případě docela výhodné, tj. může přispět k lepšímu pochopení totalismu právě jakožto společenské reality současnosti. Respektujeme arci sociologické analýzy tohoto fenoménu natolik, abychom se bezpečně ubránili pokušení, jemuž mnohdy podléhají autoři historických románů, totiž promítat současné politické a sociální problémy do dávné minulosti, a vytvářet tak povrchní analogie, kterými se nejen znásilňují historická fakta, ale i živí různé falešné představy o přítomnosti: tak někdo bude vydávat např. husity za pradědečky moderních revolucionářů, někdo jiný zase bude spatřovat v jezuitěch předchůdce dnešních partajních funkcionářů; takovéto počínání přenecháme výrobcům mýtů, s kritickým pohledem na skutečnost to nemá nic společného. Rozhodně nechceme oslabovat a rozmělnovat pojem "Totalizářřsmu" tím, že bychom do něho zahrnovali kdekerou diktaturu minulosti. Zavedeme-li však (s touto výhradou) pojem "totalitní myšlení", můžeme tím na druhé straně získat užitečný nástroj k analýze problémů, které by při jednostranně sociologickém pohledu zůstávaly mimo naše zorné pole. Mám na mysli zejména otázku historických kořenů totalismu: právě analýzou totalitního způsobu myšlení můžeme čelit tendenci chápat totalismus jako čistě iracionální výbuch barbarství, jako čirou negaci celého předchozího vývoje evropské kultury, a civilizace - a ukázat naopak, že totalismus je zřádným sice, leč naneštěstí legitimním dítětem Evropy. Pojem totalitního myšlení by nám též pravděpodobně umožnil adekvátní vysvětlení některých historických analogií, aniž bychom museli vlastní totalismus vytrhávat z jeho specifického sociálně politického podhoubí, jímž pevně tkví v půdě našeho století (takovéto analogické jevy lze pozorovat zvláště ve strukturách církevních, v klerikální propagandě atp.). Není zde však naším úkolem psát dějiny totalitního myšlení, chtěl jsem touto odbočkou jen zamezit krátkému spojení mezi pojmy "totalitní myšlení", "totalitní ideologie" a "totalismus" (ve smyslu totalitního

hnutí resp. zřízení). Tož mluvíme-li zde o totalitním myšlení, neznamená to nikterak, že bychom každý jeho projev chtěli vydávat za jakousi totalitní ideologii. Upozorňujeme na to výslovně zvláště z důvodu, že totiž dále budeme ~~xxxxx~~ k ilustrativním účelům užívat příkladů vzatých právě z oblasti totalitní ideologie resp. propagandy; volíme tuto cestu hlavně proto, že je nejvhodnější a přitom nejnázornější. Je však velice důležité, abychom se zde vystříhali sebemenšího směšování pojmů. "Totalitní ideologii" rozumíme ideologii totalitního hnutí; je tedy zřejmé, že v našem pojetí není totalitní ideologie jediným možným plodem totalitního myšlení. Na druhé straně bychom si však právě masovým rozšířením totalitního myšlení vysvětlovali fakt, že totalitní ideologie všeho druhu slavily v tomto století tak senzační úspěchy.

⊕

Snažíme-li se postihnout fenomén totalitního myšlení v jeho nejhlubším základu, tane nám na mysli představa kapitulace před nejednoznačností světa. S ničím se člověk tak těžko nesmiřuje jako s tím, že zrozen k jednotě, musí žít v rozdělení a různosti; celou svou bytostí touží po sjednocení a celistvosti, jeho údělem je však neúplnost a rozptýlení. Tento rys jeho pobytu na světě je vepsán již v samotném jeho biologicko-psychologickém ustrojení: "celý člověk" je přímo hmatatelně (a zároveň symbolicky) rozdvojen faktem své pohlavnosti; vyskytuje se ve dvou pohříchu neúplných, nesoběstačných formách - jako žena a muž. Ono "prokletí" postihuje však naši existenci i ve všech dalších rovinách, jevíc se v naší mysli vždy znovu v příznačné podobě binárního protikladu: člověk - příroda, tělo - duch, vědění - víra, poznání - jednání, láska - právo, jedinec - společnost atd. (je přitom charakteristické, že tyto vztahy prožíváme víc jako konflikt než jako komplementárnost). Tak si v nesčetných obměnách naše kultura klade stále touž otázku, udržujíc se právě tím, že se vždy znovu pokouší rozřešit neřešitelné. V tom je její velikost, je v tom i její bída; dost dobře však tuto cestu nemůžeme opustit, sama naše řeč (kterou si nevolíme) je už tak uzpůsobena, je to v samotných pojmech, na něž jsme chtíc nechtíc odkázáni. Člověk tuší, že jeho duch nedojde pokoje, leč najde-li jednotný smysl všeho; a přitom, kamkoli se obrátí, naráží na dvojsmysl a dvojakost. Člověk touží po jistotě. Po jistotě pravdy. Pravdy absolutní a jediné, pravdy s velkým P, která by do sebe pojžala veškerou různost a mnohorozměrnost ^{čl} světa i celého světa;

která by zahrnovala minulost, přítomnost i budoucnost. Žádá si toho náš rozum i naše srdce: pravda musí být vposledku jen jedna. Nešťastí je v tom, že tato jednotná, všeobjímající pravda je pro nás nedosažitelná. Jsme zavaleni tříští částečných, dílčích pravd, pravd vratkých a provizorních, a nevyhnutelnou příměsí omylů resp. lží; můžeme je donekonečna upravovat a tříbit, korigovat či zavrhnout; celková souvislost nám však uniká. "eznáme formulí, která by do toho chaosu zavedla definitivní pořádek. A přece bychom tak rádi jednou provždy oddělili pravdu a lež, pšenici od koukolu..."

Takový úděl jistě není lehké přijmout; vyžaduje to zmužilost, a té se nám často nedostává. Snadno se dostaví zklamání. Heckoho může dohnat až k zuřivosti trpká zkušenost, že člověk není čirý duch, jsa v zajetí těla a času. Zdá se dokonce, že právě revolta proti této okolnosti je pravou podstatou všech moderních "běsů", jimiž je sužován současný svět. My se však soustředíme toliko na jeden aspekt této existenciální situace: totiž že právě odtud, z hlubin autentické touhy po jednotě vyrůstá ono pokušení ke kapitulaci, o němž se domníváme, že je klíčem k pochopení totalitního myšlení. Pokušení učinit konec nekonečné trýzni, a "strhnout^{*} nebe na zem": zjednat si jistotu hned teď, nastolit "jednotu" již nyní a zde, i za cenu násilí. Pokušení k "předčasné syntéze pravdy", jak říká Paul Ricoeur. "esto nepochopitelné, tak lidské (ach, příliš lidské!), ve svých důsledcích však zkázonosné.

Nuže v tomto násilném sjednocené pravdy třeba vidět prazdroj totalitního myšlení. "Totalita", o kterou zde běží, toť právě ona falešná, předčasná jednota, plod nedočkavosti a "zběsilosti" lidského ducha. Podívejme se blíže, co to vlastně znamená. Tajisté je to duchovní kapitulace, Kapitulace před pluralitou a ambivalencí světa. Zároveň je to nevyhnutelně "řešení" násilné: neobejde se bez myšlenkového násilí vůči skutečnosti. Nastolená "totalita" je arci pouhou náhražkou a karikaturou oné nekonečné jehoty, po níž člověk touží, jinak tomu ani být nemůže; je to ^{jen} ~~absolutizovaná~~ absolutizovaná částečnost, a této absolutizaci musí ovšem padnout za oběť notný kus našeho nepolepšitelně rozmanitého světa. "Sjednocené" dějiny nutně potřebují nějaké "smětiště" či "propadliště", kam by bylo možno odklidit nežádoucí, rušivé, nepooddajné elementy. "Logicky spořádané bytí" vyžaduje coby svůj protějšek jakési nebytí, k němuž by bylo možno odsoudit vše, co se "novému pořádku" příčí. Svět "jednotné" pravdy se nutně stává jedinou a pravou "realitou"; pročez bude třeba zřídit ještě říši "iluzí", kam by bylo možno vystěhovat

vše, co se do našeho "reálného" světa z té či oné příčiny nevejde. Totalizace dobra si vynutí totalizaci zla, tj. neméně násilné jednocení všeho, co našemu "jednotnému" dobru z nejrůznějších důvodů odporuje. Co se to vlastně v naší mysli událo? Místo světa jednoho, leč dvojnásobného, máme teď světy dva, zato oba jednoznačné. Místo nejednotného celku relativních pravd máme teď dva jednotné bloky, mezi nimiž panuje vztah vzájemného vyloučení: absolutní pravda stojí proti absolutní lži. Nesmiřitelný protiklad dvou světů nastoupil na místo různosti uvnitř světa jednoho. Konflikt, jenž dříve vybízel k úsilí o syntézu, stává se nyní, když jsme "syntézu" provedli, nelítostným vyhlazovacím bojem: "nový"řád se může udržet jen za cenu zničení "starého". Jakmile se naše myšlení vydá touto cestou, jsme připraveni pro přijetí totalitní ideologie.

⊕

Přistoupíme-li na tento způsob myšlení, jsme dočistě bezbranní vůči náporu falešných dichotomií, jimiž je zabydlen imaginární svět totalitní propagandy. Můžeme jen bezmocně přihlížet, jak je skutečnost trhána na kusy nejrůznějšími "buď-anebo":

"Buržoazní, nebo socialistická ideologie. Střední cesty není,.."
(Lenin, spisy, čes. vyd., sv.5, s.396)

"Věda je buď progresivní, anebo není vědou, nýbrž pavědou a scholastickým katedrovým žvástem; vědecká tvorba je jenom tou měrou vědecká, jak a pokud je progresivní: vědci, kteří nechtěli sledovat račí pochod vývoje buržoazní kultury až k popske osvětě a "asměrněné" fašistické pavědě (a la Rassenkunde), byli nuceni hledat záchranu vědeckého pokroku v jediné pokrokové třídě dneška, u revolučního proletariátu." (Karel Teige; Intelektuálové a revoluce, 1933)

"Chceme zahynout se západním kapitalismem, anebo žít v novoevropském socialismu? Jiné cesty nemáme, třetí žádná není."

(Emanuel Moravec, rozhlasový projev 5.10.1940)

"Dnes se rozhoduje jedině, zda Evropa bude nacionálně socialistická, nebo bolševická. Třetí řešení žádné není." (Emanuel Moravec, rozhlasový projev 6.11.1942)

"Pouze leninská cesta je skutečná cesta revoluce a socialistické výstavby. Neexistuje žádná jiná alternativa kromě alternativy kontrarevoluce." (Rudé právo 18.2.1977)

A tak to jde napořád: buď "realita", nebo "iluze"; buď "řád", nebo "anarchie"; buď "živelnost", nebo "zákonitost"; buď "národ", anebo "Židé"... Není absurdity, před níž by se toto běsnění zastavilo. A poněvadž je to primárně běsnění ducha, velmi snadno se jím dají strhnout právě intelektuálové. Viděli jsme to na Karlu Teigovi: věda je buď "progresivní" a "revoluční", anebo to není

věda, nýbrž "fašistická pavěda". Logika tohoto způsobu myšlení vyžaduje, aby proti "jednotné" pravdě stála zase jen "jednotná" lež; voják na frontě si nemůže dovolit luxus rozlišování v nepřátelských řadách. Vznikají tak podivuhodné pojmoslovné slepence. Vezměme ku příkladu nacionální socialismus: jaký podstatný rozdíl vůbec mohl být v jeho očích mezi západní demokracií a bolševismem? Nacistická propaganda ovšem musela brát taktické ohledy na aktuální politicko-vojenskou situaci, zásadně však pro ni byly oba směry koneckonců jedním a týmž zlem; vítala samozřejmě všechny faktické ~~prajary~~ rozpory mezi spojenci, leč na rovině ideové držela pevně jejich "jednotu". Jednotícím činitelem této neuvěřitelné syntézy byli ovšem "Židé":¹ mohli jsme se v protektorátních novinách setkat nejen se "židoplutokracií" a "židobolševismem", ale i se "židovskými plutokratobolševiky".

Stejným způsobem si vede komunistická propaganda. Tak jako v nacistické optice splývala "plutokracie" s "bolševismem", v kukátku komunistické ideologie víceméně splývá "buržoazní demokracie" a "fašismus". Připomeňme zde obecně známý fakt, že sociální demokraté byli v komunistické terminologii po dlouhou dobu soustavně nazýváni "sociálfašisty".² "e bylo to míněno jako nadávka, nýbrž jako "označení skutečnosti", ujišťuje nás Klement Gottwald, který věnoval "teoretickému" zdůvodnění tohoto pojmu podstatnou část své památné parlamentní řeči z prosince 1929. "emáme důvod mu nevěřit; ani přízvisko "plutokratobolševici" nebylo zajisté míněno jako nadávka, nýbrž jako "označení skutečnosti". Až do roku 1935 nečinila Třetí internacionála oficiálně žádného rozdílu mezi "demokracií" a "fašismem".³ "e byla to však jen pomíjivá epizoda, jakési přechodné pobluznění, navždy již pohřbené v propasti historie: i pro dnešní "reálně socialistickou" propagandu zůstává "fašismus" společným jmenovatelem všech elementů, jež "narušují jednotu" naší "socialistické rodiny". Otevřeně se to projevuje arci jen zřídka, ve zvláště napjatých situacích, nedávno například v období zveřejnění Charty 77. Tehdy jsme si mohli všichni ověřit, že i spučasná oficiální propaganda dokáže bez rozpaků a bez ostychu označit za "fašistu" v podstatě kohokoliv, kdo nesdílí její vlastní stanovisko; pod hlavičkou "fašismu" mohou zde vystupovat nejhrůznější politické síly, od konzervativní pravice až po sociální demokracii. Vpravdě však není čemu se divit. Žádný "návrat do padesátých let", jak se tehdy daly slyšet některé unáhlené hlasy (ostatně, v tomto případě bychom museli uvažovat spíše o "návratu" do let dvacátých). V takových

chvilkách jde pouze o explicitní výraz tendence vlastní každému totalitnímu myšlení: tendence k "sjednocení" zla. nesmíme se dát zmýlit okolností, že tato tendence zůstává v současné oficiální propagandě většinou latentní. I když výsledná "syntéza" není dnes (z taktických důvodů) vyhlášována urbi et orbi s takovou pravidelností jako v některých dřívějších obdobích, její "teoretický" základ trvá beze změny: stále platí, že západní demokracie je jen zastřenou formou "diktatury buržoazie", kdežto fašismus není nic jiného než její forma zjevná. Závěr, jenž plyne z těchto dvou premis, je vždy nasnadě, i když se s ním momentálně přímo neoperuje. Nebylo by arci projevem státnické moudrosti, kdyby současná oficiální propaganda nazývala třebaš kancléře Kreiského "fašistou"; ale ta možnost tu vždycky je, a bylo by bláhové věřit, že Rudé právo se někdy vzdá "prává" na "označení skutečnosti". Oficiální propaganda si ovšem uvědomuje, že takovéto "teoretické" zdůvodnění dané "syntézy" je pro-potřeby "masové práce s lidmi" příliš abstraktní; ví, že lidé většinou myslí spíš v obrazech než v sylogismech. Mnohem víc než teoretická formulka zapůsobí na jejich představivost nějaký symbol - čím záhadnější, tím věrohodnější. Touto intuicí se řídila i nacistická propaganda, majíc zřejmě "mezinárodní Židovstvo" za platnější argument než složité výklady z rasistické teorie. A tak se docela analogicky na scéně komunistické propagandy objevuje navíc ještě tajemná šmabnost, jež má plnit touž "jednotící" funkci jako u nacistů "Žid": totiž ona pověstná CIA, ultima ratio sebenepřavděpodobnějších spiknutí proti našemu "pokrokovému" zřízení.

A jako refrén vždy znovu zaznívá: "třetí cesty není". Na ničem si totalitní propaganda nedává tak záležet jako na tom, aby vám sugerovala, že můžete volit vždy jen ze dvou možností. Je až zarážející, jak snadno se lidská mysl nechá terorizovat tímto nesmlouvavým "buď-anebo"; tahle taktika mívá na rovině duchovní zhusta podobný účinek jako napřážená ruka s revolverem na rovině fyzické: člověk se cítí jako v pasti, odkud není úniku. Tváří v tvář tomuto ultimativnímu gestu mohou i velice inteligentní a vzdělaní lidé ztratit rozvahu a přinejmenším na okamžik znejistět a zakolísat. ^ostatně historické zkušenosti mluví v tomto ohledu až příliš jasně. Proč asi inteligence osvědčila vcelku tak malou míru odolnosti vůči totalitním ideologiím toho či onoho typu? Toliko nenapravitelný škarohlíd by si mohl tento znepokojivý fakt vysvětlovat pouhou zbabělostí či prospěchářstvím; i čestný a osobně statečný člověk

zůstane vězet v kleštích onoho fascinujícího "buď-anebo", jestliže... jestliže je nakloněn k tomu, co zde nazýváme "totalitním myšlením". Kdo podléhá svodům tohoto způsobu myšlení, ten se sotva ubrání duchovnímu teroru totalitní propagandy, i kdyby před něj stavěla nevímjak absurdní dichotomie. Člověk tu však může selhat různým způsobem, nejen tak, že nakonec přijme (třebas jen z nezbytí) spolu s optikou i obsah propagandy. Kdo by bral v úvahu jen tento případ, snadno by nás usvědčil ze slepoty, ne-li z něčeho horšího. Člověk může selhat i tím způsobem, že sice obsah odmítne, ale podrží optiku. Tak se vysvětluje, že i leckterý zapřísáhlý odpůrce totalitního "establishmentu" může (třeba nevědomky) sdílet jeho "duchovní" perspektivu.

⊕

V současném myšlenkovém zmatku by nám tuze prospělo, kdybychom se vzpomněli na starou scholastickou zásadu: distinguere sed non separere. Jde tu o dvojí, podstatně odlišný přístup ke skutečnosti. Ve zkratce bychom to vyjádřili asi tak: rozlišovat znamená pozorně členit skutečnost za účelem jemnějšího a bohatšího poznání; rozdělovat (oddělovat) by tu znamenalo cosi jako trhat skutečnost na kusy za účelem snadnější manipulace. Zdá se, že mezi těmito protichůdnými duchovními pohyby je jistá souvislost: čím méně ochoty rozlišovat, tím více chuti rozdělovat. Jsou to dvě strany téže mince. Čím méně ochoty "nechat být", poznat a porozumět, tím mocnější nutkání rvát, trhat, sekát, štípat, a pak ty kusy, cáry, "úseky" a třísky třídit, značkovat, a "pořádat". A přitom arci nevyhovující škrtat, odmítat, zavrhnout; vydělovat, vylučovat, negovat. A poněvadž každý zatracuje něco jiného, musí se pak o to, co se zdá žádoucí, "bojovat". Jdeme na skutečnost s válečnou sekyrou, mávající jí hlava nehlava. Duch běsní.

Tato "zběsilost" je snad nejvážnější duchovní chorobou našeho věku. Ná, a totalismus ve svém nejhlubším smyslu není nic jiného než její děsivá inkarnace.

Avšak mají-li se věci takto, je arci nasnadě, že veškeré snahy o praktické překonání totalismu vyjdou naprázdno, budeme-li přehlížet otázku jeho "duchovního" zázemí. Základní podmínky trvalé detotalizace má povahu existenciální: nejde o nic menšího než o obrát v přístupu ke skutečnosti. Totalismus bude lidstvo ohrožovat tak dlouho, dokud se v obecném měřítku neprosadí povědomí o tom, že nikomu ze smrtelníků nepřísluší, aby s konečnou platností oddělil realitu od iluze, pravdu od lži, dobro od zla; že se můžeme toliko smažit jedno od druhého znovu a znovu rozlišovat v rámci jednoho,

pohřichu dvojjazyčného světa. Přičemž každé rozlišení bude vždy podmíněno aktuálním stupněm našeho poznání.

Petr Fidelius

(Autorem mírně upravený úryvek z rozsáhlejší práce "Posun po šikmé ploše", Praha 1981)

POPIS JEDNÉ EXISTENCE

"Co jen to je, že děláte, jako byste byli skuteční?"

(Modlil v Kafkově Popisu jednoho zápasu)

Interpretační schéma zvolené pro následující pokus o existenciální rozbor Kafkova Popisu jednoho zápasu se opírá o zvláštní pojetí vztahu mezi JÁ a TY nitřního, psychického světa člověka. JÁ zastupuje v tomto schématu vědomou lidskou existenci, jednak v rovině běžného života (vypravěč), jednak v rovině vyšší, jakési duchovní či náboženské autority ("tlouštík"). TY "nového známého" a "modlila" je zde jako zvláštní, moderní případ alter ego, literárního dvojníka, představitelem celé zbývající. lze říci "stínové" části téže lidské existence v jejích nevyužitých, zárodečných, převážně nevědomých možnostech, jež vycházejí najevo jen v určitých, většinou krizových lidských situacích.

X

Popis jednoho zápasu se formálně skládá ze dvou dramatických dialogů (vypravěče s jeho novým známým a tlouštíka s modlilem), z vyličení procházky (vypravěče) a příběhu vyprávěného modlilem. První dialog tvoří úvod a závěr díla, přičemž spojnici mezi oběma dialogy tvoří oslovení vypravěče ~~výrazně~~ tlouštíkem. Přes zdánlivou nescourodost lze tedy v popisu vidět výraznou čtveřici samostatnějších útvarů, vytvářejících dokonalý celek. Není tedy nejmenšího důvodu hovořit o literárním torzu.

X

K navázání prvního dialogu docházíme na společenském večírku, na němž se vypravěč baví tím, že popíjí benedýktýnku a pojídá pečivo. Když se přiblíží pánoc, hodina duchů, a většina hostů se již zvedá k odchodu, setká se vypravěč náhle s člověkem, kterého označí